

**JISMONIY TARBIYA VA SPORT MASHG'ULOTLARI ORQALI
O'QUVCHI YOSHLARNING AXLOQIY VA IRODAVIY FAZILATLARINI
TARBIYALASH MUAMMOLARI**

Muratova Gulnara Rashitovna

QDPI "Jismoniy madaniyat metodikasi" kafedrasida dotsenti

E-mail: gulnoramuratova4@gimail.com

Tadqiqotning dolzarbligi: jismoniy tarbiya va sport jismoniy va ma'naviy jihatdan sog'lom yosh avlodni tarbiyalashning samarali vositasidir. Ko'p yillik ilmiy tadqiqotlar shuni isbotlaydiki jismoniy tarbiya va sport bilan shug'ullanish ijobiy ta'sir ko'rsatadi tananing deyarli barcha funktsiyalari va tizimlari kasalliklarning oldini olishning kuchli vositasi bo'lib, shaxsning axloqiy, irodaviy va fuqarolik fazilatlarini shakllantirishga yordam beradi.

Hozirgi vaqtda maktab o'quvchilarining aksariyati passiv, jamoat ishlariga qiziqish bildirmaydi, yopiq va jismonan tayyor emas. Borgan sari o'spirinlar "jonli" muloqotdan ko'ra virtual dunyoni afzal ko'rishadi, tengdoshlari bilan sport maydonchasida emas, balki kompyuter o'yinlarini o'ynashni afzal ko'rishadi. Shuning uchun jismoniy tarbiya va sport bilan shug'ullanish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish, yosh avlodning jismoniy tayyorgarligi va sog'lig'i ko'rsatkichlarini yaxshilash, aholining keng ommasini, birinchi navbatda bolalar va o'spirinlarni jalb qilish zarur.

Tadqiqotimizning maqsadi jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari orqali o'quvchi yoshlarning axloqiy va irodaviy fazilatlarini darajasini oshirishni ta'minlaydigan metodologiyani ishlab chiqish va eksperimental asoslashdan iborat edi.

Tadqiqot ob'ekti jismoniy tarbiya va sport darslarida o'spirinlarning axloqiy va irodaviy fazilatlarini shakllantirish jarayoni edi.

Tadqiqot predmeti jismoniy mashqlar va sport jarayonida o'spirinlarda axloqiy va irodaviy fazilatlarni shakllantirish metodologiyasi edi.

Tadqiqot farazi: Jismoniy tarbiya va sportda o'smirlarning axloqiy va irodaviy fazilatlarini rivojlantirish quyidagi shartlarda amalga oshiriladi:

- agar ushbu mashg'ulotlar muntazam ravishda o'tkazilsa;
- agar "o'quvchi – o'qituvchi – bolalar sport jamoasi" tizimi jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari jarayonida maktab o'quvchilarining o'zaro hamkorligi usullaridan shaxsning axloqiy va irodaviy fazilatlarini tarbiyalashning bevosita manbai va vositasi sifatida foydalansa;
- o'qituvchilar o'quvchirning bilim va harakat faolligini oshirish usullaridan foydalansa;
- o'qituvchilar ishontirish usullaridan (ma'ruza, suhbat) foydalansa.

Tadqiqot vazifalari:

1 o'smirning shaxsiyati tarkibida axloqiy va irodaviy fazilatlarni rivojlantirishning mohiyati va mazmunini ochib berish;

2. Jismoniy tarbiya va sport darslarida o'spirin shaxsining axloqiy va irodaviy fazilatlarini shakllantirish usullarini ishlab chiqish;

3. O'smirlarning axloqiy va irodaviy fazilatlari darajasini oshirishga yordam beradigan metodologiyani eksperimental ravishda asoslash

Tadqiqot usullari axloqiy va irodaviy fazilatlarni shakllantirish bo'yicha ilmiy va uslubiy adabiyotlarni qiyosiy tahlil qilish va axloqiy tarbiyaning o'ziga xos xususiyatlarini psixologik va pedagogik kuzatishlar edi.

Pedagogik tadqiqot Qo'qon shahridagi 16-maktab negizida o'tkazildi. Tajribada 6-sinf o'quvchilarining 30 nafari ishtirok etdi.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati: tadqiqot natijalari umumta'lim va sport maktablarida jismoniy tarbiya darslarida va sport mashg'ulotlarida o'spirinlarning axloqiy va irodaviy fazilatlarini shakllantirish uchun ishlatilishi mumkin.

Bu vazifalar majmuasi o'qituvchining axloqiy tarbiyadagi faoliyatining rang-barangligini tugatmaydi. Katta maktab yoshida axloqiy xulq-atvorning barqaror ko'nikmalarini mustahkamlash axloqiy tarbiya bilan shug'ullanadigan o'rtoqlarini o'qituvchi yordamchisi sifatida jalb qilish orqali amalga oshiriladi.

O'smirlarda yuksak axloqiy va irodaviy fazilatlarni shakllantirish faol hayotiy pozitsiyani tarbiyalash bilan bog'liq bo'lib, u doimo turli vaziyatlarda o'zini namoyon qiladi

Tadqiqotning birinchi bosqichida biz har bir sinfdan qancha o'smirlar maktabdan tashqarida, masalan, sport maktablari bo'limlarida sport bilan shug'ullanishlari bilan qiziqdik. So'rov natijasi quyidagicha edi:

- 6 " A " sinfida - 7 kishi sport bilan shug'ullangan, bu sinfning 40 % ;
- 6" B " sinfida-sport 6 kishi o'qidi, bu sinfning 35%.

Bolalar turli xil sport turlari bilan shug'ullanishgan – yengil atletika, boks, milliy kurash; ba'zi o'spirinlar hatto sport toifasiga ega edilar. Bularning barchasi jismoniy tayyorgarlik darajasini ko'rsatdi o'smirlar har bir sinfda juda farq qiladi.

Bizning tadqiqot gipotezamizga muvofiq, allaqachon birinchi bosqichda sport bilan shug'ullanadigan maktab o'quvchilarida axloqiy va irodaviy fazilatlarning rivojlanish darajasi ko'rsatkichlari yuqori bo'lishi kerak.

Bizning tadqiqotlarimiz natijalari o'spirinda shaxsiyatning irodaviy fazilatlarini rivojlantirishda ma'lum bir ketma-ketlik mavjud degan xulosaga kelishimizga imkon berdi. Dastlab, asosan dinamik jismoniy fazilatlar rivojlanadi. Bu kuch, tezlik va reaksiya tezligi. Maktab o'quvchilari olti oy davomida quyidagi jismoniy mashqlar komplekslarini bajardilar:

- kuch fazilatlarini rivojlantirish uchun jismoniy mashqlar to'plami;
- chidamlilikni rivojlantirish uchun jismoniy mashqlar to'plami;

- tezlik va kuch fazilatlarini rivojlantirish uchun mashqlar to'plami;
- harakatlarning chaqqonligi va aniqligini rivojlantirish uchun mashqlar to'plami;
- muvozanatni rivojlantirish va vestibulyar apparatni mustahkamlash uchun jismoniy mashqlar to'plami;
- moslashuvchanlikni rivojlantirish uchun jismoniy mashqlar to'plami.

Taklif etilgan mashqlar to'plamini amalga oshirish natijasida kuzatilgan maktab o'quvchilari irodaviy fazilatlar darajasini sezilarli darajada oshirdi, bu esa o'z navbatida ijobiy natijani tasdiqladi. Biz o'tkazgan pedagogik tadqiqotlar jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlarini izchillik va tizimlilik didaktik tamoyillarini hisobga olgan holda tashkil etish va o'tkazish sharti bilan o'smirlarning axloqiy-irodaviy sifatlarini shakllantirish imkoniyatini isbotladi.

Shunday qilib, biz tomonidan ishlab chiqilgan kompleks baholash usuli bo'yicha bir necha oy davomida kuzatilgan maktab o'quvchilari o'rtasida o'rganilayotgan ko'rsatkichlarning ijobiy o'zgarishini aniqlashga imkon berdi. O'rganilgan jismoniy fazilatlar: tezlik, tezlik-kuch va muvofiqlashtirish qobiliyatlari, shuningdek, kuch, tezlik, dinamik va umumiy chidamlilik tajribaning oxirida ishtirok etgan o'smirlarda sezilarli darajada oshdi.

Axloqiy va irodaviy fazilatlarni shakllantirishning eng samarali usullaridan biri bu jismoniy tarbiya vositalaridan foydalanishdir. Biz jismoniy tarbiya va sportning maqsadli va kuchaytirilgan mashg'ulotlaridan oldin va keyin o'spirinlarning irodaviy fazilatlarini eksperimental o'rganish orqali shunday xulosaga keldik.

Pedagogik tadqiqotlar jismoniy tarbiya va sportning organizmning deyarli barcha funktsiya va tizimlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi, kasalliklarning oldini olishning kuchli vositasi ekanligi, shaxsning ma'naviy-irodaviy va fuqarolik fazilatlarini shakllantirishga xizmat qilishini yana bir bor isbotladi.

Adabiyotlar:

1. Азбука нравственного воспитания/Под ред.И.А. Каирова,О.С. Богдановой – М.: Просвещение, 2006
2. Николенко, Юлия Фёдоровна, and Виталий Климентьевич Геберт. "Воспитание волевых качеств учащихся основной школы на уроках физической культуры." *Ученые записки Забайкальского государственного университета. Серия: Педагогические науки* 2017
3. Муратова, ГР, and М. Хатамов. "О проблемах развития творческой активности детей школьного возраста на уроках физической культуры." *Образование. Наука. Карьера.* 2018.
4. Муратова, Г.Р. "О некоторых аспектах развития координационных способностей учащихся." *Образование. Наука. Карьера.* 2018.
5. Авдулова Т.П. Психология подросткового возраста: учеб. пособие для студ.учреждений высш. проф. Образования. – М.: Издательский центр «Академия», 2012 – 240 с.